

Червона Бібліотека Ч. 4.

М. Драгоманів

ВІРА І ГРОМАДСЬКІ СПРАВИ

Ціна 5 центів

1917

✿ З ДРУКАРНІ "РОБІТНИКА" ✿

2335 WEST 11-TH STREET :: CLEVELAND, OHIO

ПРИВАТНА БІБЛІОТЕКА
ОСИПА І АНАСТАЗИЇ КОЧАН
ЗДА

Михайло Драгоманів.

(Перше виданє сеї книжечки вийшло 1892 р. в Коломиї, накладом газети "Хлібороб".)

Противники всяких поступових домагань виступають між іншим в тим, що "поступ віднімас у народа віру в Бога". Треба сю справу пояснити.

Правда, що є багато таких людей, котрі зовсім інакше думають про світ та Бога, про душу та тіло, про церковні справи, ніж як навчають римсько католицькі попи. А є й такі, що зовсім не покладають ся ні на яку примусову науку. хоч би вона покликувалася і на саме Євангеліє, а до всего силують ся доходити вільним р'зумом та пробою. Тільки сего не можна їм брати за зле, бо на то у чоловіка і є розум, щоб думати, досліджувати всего. Поки дійдуть люди до правди, не раз помилять ся, а все таки вкінци дійдуть, і буде то на користь усім.

Возьміть на приклад хороби. Колись усі думали, що хороби насилають ся людям або другими людьми, або богами. — і проти хороб уживали не ліків, а шептаня, молитов, або святої води та оливи і т. д. Хто думав інакше, той уважав ся за поганого безбожника, — аж в кінци подоходили вчені люде до того, що хоч про деякі хороби докладно знають, з чого вони і чим їх лічити. Так воно робить ся і з другими справами, в котрих учені люде не складають ся на примусові думки, хоч би ті думки виходили і з церковних книг, а вільним розумом і пробою доходять до правди, котра обертаєть ся на користь людям.

А до того треба знати, що думки людей про віру власне не мусять належати до громадських справ. Громада не може домагати ся, щоб усі люде мали однакові думки про віру. Тепер у нас нема такого села, деб не було ріжновірців: христіян ріжних обрядів, або й жидів. А коли поглянемо на ширший світ, то побачимо, що ріжновірства там ще більше: в однім нашім народі, українськім, є і так звані католики латинського обряду, і люде греко-всхідної церкви, от як на Буковині, де ту церкву звать волоською, та в російській Україні; а окрім того є серед Українців і так звані протестанти — що обходять ся без попів, от як деякі на угорській Русі, або в Російській Україні братчики, котрих там начальство зве штундарями. Окрім того скрізь і в нашій землі є жиди, а по ширшім світі магометане і люде других церков та вір.

Колись то і найрозумнійші люде думали, що

треба добиватись до того, щоб усі люде мали однакову віру, а для того треба карати і нищити тих, що мають не такі думки про віру, яких держить ся громада та її попи. Ось старі жидівські попи напр. покладали були закон, щоб усякого такого що держиться іншої віри, — вбивати. В жидівських законах, котрі і тепер стоять у Біблії як слово боже, говорить ся про те, щоб вибити всіх людей, котрі жили в землі, куди увійшли жиди, і котрі не поклонялись жидівському богові, а також щоб вибити всіх людей і навіть товар у тім місті, де би завелась нова віра, а місто спалити. Після таких законів жидівські попи засудили на смерть і Ісуса Христа і багато його учеників. Подібні закони видавали проти перших християн і цісарі римські, як у їх країні зайшла віра християнська і люде стали відпадати від старої римської віри. Тогди християнські учителі стали казати, що громаді та начальству нема діла до того, якої хто віри: аби чоловік сповняв громадські обовязки, платив податки, служив у війську, — того й досить для громади і для начальства, — а як він вірує, то справа, котра належить до його совісти, до його стосунків просто з Богом, що Бог не може бажати, щоб кого силою приведено до него і навіть ображаєть ся тим.

Довго таки наборолись усякі попи старих вір і римське начальство, щоб викоренити християнську віру, але даремно; число християн усе росло, — і в кінци цісар Константин видав закон, щоб усякому, в тім числі й християнам, вільно було держатись такої віри, якої хоче. Так увіль-

нились від переслідування християне. Але скоро їм мало стало волі, і коли, по Константині, і цісарі стади християнами, попи християнські забажали, щоби в державі християнській заведений був жидівський закон, після котрого колись мучено самих християн. Єпископи християнські стали намовляти цісарів, щоб вони заборонили усякі віри, окрім християнської, та ще такої, яку викладають єпископи на своїх соборах. Тоді стали уряди християнські руйнувати церкви старих вір та бити їх прихильників. Алеж і християне не однаково думали про такі річи, котрих навчали єпископи, як то, що Бог один і потрійний, що Ісус Христос рівночасно і Бог і людина, про то, чи годить ся молитись до образів, чи ні, і т. і. Та й на соборах самі єпископи не однаково постановляли. З того виходили спори між християнами; — одні християне називали других єретиками, схизматиками і проклинали одні других, і кожда сторона тільки себе уважала за правовірних, або православних. Як цісарем ставав прихильник, якої сторони, то думки її становились обовязковими для всіх, а християн других думок мучено. Деколи один і той самий цісар за жита переміняв думки, то перемінялись і примуси й караня. Ніколи поганські уряди не мучили так християн, як мучили християне одні других.

Міліони людей пропали через то, особливо в сторонах церкви восточної, грецької; цілі країни спустошились, — але все таки ріжниця в думках про віру не щезла там, бо не можна силою примусити людину, щоби не думала. Всі сі захо-

ди довели тільки до того, що попівство грецької церкви та уряд цісарський грецький остогид многим людям і вони раді були, як прийшли на грецьке цісарство війною Араби нової віри, Магометової.

Магометова віра в основі своїй подібна до жидівської та християнської, — тільки простіша, (узнає одного Бога, без Трійці, не знає образів святих, — менче має приписів про їду і т. і., ніж жидівська віра), — а до того спершу Магомет признавав повну волю і рівність для християн і жидів, хоч відтак став і він силою притягати людей до своєї віри. Та все таки в магометнській державі була признана воля для всіх громад християнських та жидівських, тільки що магометане уважались за єдиних правовірних і тільки самі одні мали права державні: до уряду, до війська, платили менчі податки іт. і. Через се все багато християн, котрим остогидла бійка за віру, спершу радо приймали магометанський уряд, а далше багато їх перейшло і до віри Магометової. Тількож і по магометанських державах остались і християне і позаяк вони уважають ся за низчих, ніж магометане, то вони тим ображають ся і сприяють тепер ворогам тих держав. Так і магометанський уряд, як колись грецький християнський, не міг добитись, щоби знищити різницю в думках про віру, а нерівність між тими, що уважають ся за правовірних і неправовірних, доводить магометанські держави до того самого, що ослабило державу грецьку християнську, — то є до ненависти неправовірних проти держави.

II.

В західній, латинській половині християнського світа спершу було менше розвинене письменство і через то люди менше вдумували ся в церковну науку і менше виробляло ся незгідних з наукою єпископів думок про віру, ніж у восточній грецькій половині. Тільки-ж з часом ріжниця в думках сих стала зростати й серед християн латинської, або римської церкви. Потрохи виробили ся тут думки, котрі тепер звуть євангелицькими, — то є що людина, щоби спасти свою душу, мусить слухати тільки того, що навчає євангеліє, читати євангеліє просто самому і розуміти, як Бог на душу покладає. Єпископи та папи карали огнем людей, котрі таке навчали, свіцькі уряди за приводом папів пустошили цілі країни, де такі думки ширились, дуже між людом, ось напр. як полуднева Франція, або чеська земля в австрійськім цісарстві, але — все таки знищити таких думок не могла. Триста років тому назад стала в землях церкви латинської велика зміна, або по латинськи реформація: цілі країни, як половина Німеччини та Швайцарії, Англія, багато людей у Франції, Австрії, Польщі і т. инчих наклонились до думок більше або менше подібних до євангелицьких, відпали від римської церкви і склали собі осібні церковні громади. Звуть ті громади протестантами, бо батьки їх протестували колись про ти примусу слухати римської церкви, що видав був цісарський німецький уряд.

Довго уряди, що слухали римських папів, бо роли ся з протестантами, палили їх, мучили, во-

ювали. Протестанти й собі, як де була їх більшість, били прихильників римської церкви й папи, котрого вважали за антихриста. Та все таки в цілім світі, що колись належав до латинської церкви, ні в поодиноких країнах уряди не добились того, щоби знищити різницю в думках про віру і витворити однаковість чи то римську, чи то протестантську. Розказують, що цісар Кароль V, за котрого сильно вибухнув в Німеччині, за проводом Лютра, протестантський рух і котрий багато набив і намучив протестантів, під кінець свого життя любував ся в годинниках, мав їх багато і все хотів довести до того, щоби стрілки в усіх годинниках показували однаково, мінута в мінуту, і ніяк того не міг добити ся. "От воно як, сказав одного разу цісар Кароль, а я-ж то хотів, щоби люди однаково думали!"

По довгих суперечках та війнах з поводу віри, що підняли ся по християнським світі, коли повстав протестантський рух, розумнійші та ліпші люде різних вір додумали ся до того, що всякий примус в справах віри є річ погана і шкідлива для громади і для самої віри і що різниця в думках людських виходить з самої природи людей і не тільки не шкодить людям, а служить їм до того, щоби доходити до правди та випередити одно другого наукою та добротою. Відповідно до таких думок розумні люде різних вір стали навчати, що громада й кожда людина мусить полишити кожній людині волю думати про віру тай про все на світі, як її розум схоче, а домагати ся тільки, щоби ніхто другому не робив лихого та

щоби всякий сповняв спільні громадські, свіцькі обовязки.

Після таких думок тепер влагоджено більше або менше церковне жите в усіх просвічених державах. Найбільше проведено в жите такі думки в Сполучених Державах північної Америки, куди те пер вандрують і наші люде. Там державний уряд зовсім не мішаєть ся до справ віри, то є не тільки кождому воля держати ся такої віри, якої він хоче, належати до якої церкви, чи не належати ні до якої, але державний чи громадський уряд і не дає грошей ні на які церкви і ні на яких попів — їх удержують ті, що до них признають ся, а в школах державних, чи громадських, всі діти записують ся на свіцьку науку, а церковну науку діти побирають осібно, коли того хотять батьки. Такі порядки звать ся розділ церкви від держави.

І в наших, європейських державах діло йде до таких самих порядків. Сего домагають ся скрізь радикали, котрих багато тепер скрізь. Але вже тепр у всіх просвічених державах в Європі старий примус до віри державної зломано. В австрійській державі напр. закон дає волю кождому належати до якої схоче віри, чи церкви, або не писано. що належність до якої церкви не має вналежати ні до якої, записати ся безцерковником (безконфесійним). В конституції австрійській наги на громадське чи державне право людини.

Отже хто би став докоряти чи радикалам, чи кому іншому, його думками про віру, той тільки піднімає шкідливу колотнечу межи людьми, заборонену навіть законами. Розумієть ся, кождий

може стояти за свою віру, змагати словом чи письмом перетягати до неї людей, але се він повинен робити осібно від громадських справ і зборів, на котрих можна говорити тільки про справи спільні для людей усяких думок про віру, то є про справи свіцькі: податки, військо, дороги, господарство і т. д.

В більше просвічених сторонах так роблять навіть найгорячіші прихильники церковних думок. Се тільки у нас непросвічені попи думають, що вони мусять опирати ся радикалам, а в других сторонах то до радикалів належать і попи і навіть єпископи римської церкви і виступають за радикальними думками про громадські справи спільно з протестантами і навіть людьми, котрі не хочять належати ні до якої церкви. Так в Ірляндії є велике радикальне Товариство земельне, котре змагає до того, щоби уся земля належала до хліборобів, і в тім товаристві беруть участь латинські попи поруч із протестантами. Так у Швайцарії є Робітницька Спілка, до котрої належать робітники всеї держави, латиняне, протестанти й безцерковники. Спілка та прямує до такого урядкованя фабрик, якого бажають соціялісти. Недавно в швайцарській державній радї було поставлено завізвати всі уряди, щоби видали однакові закони на користь робітникам про працю на фабриках, і підняли сю справу в швайцарській радї державній два послы, один найгорячіший римський католик, а другий безцерковний професор. В Англії помер римсько-католицький архієпископ Манінг, котрий був кардиналом, то є най-

висшим цекковним достойником, що вибирають з поміж себе папу. Так той Манінг був радикал, обставав за робітниками враз із соціялістами, домагав ся, щоби кожній родині була забезпечена праця і прожиток, щоби робітники не працювали на фабриках більше, ніж десять годин на день, а в копальнях то не більше як вісім годин. Кілька років тому назад, коли робітники в англійській столиці Лондоні справляли велику процесію і віче, де домагали ся закона про осьми-годинну працю, то несли портрет кардинала Манінга поряд з портретом звісного соціяліста Кароля Маркса, котрий з роду був жид, а відтак належав до зовсім безцерковних вольнодумців.

Так то по просвічених сторонах люде вже знають, що віра сама по собі, а громадські справи самі по собі, що кожний може думати про віру, як хоче, а в громадських справах люде всяких думок про віру можуть виступати спільно. Пора се знати і у нас.

УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИКИ
ЧИТАЙТЕ

„Робочий Народ“

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ СО-
ЦІЯЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАР-
ТІЇ В КАНАДІ.

ПЕРЕДПЛАТА:

В Канаді \$1.50
За границю \$1.75

Адрес:

„Robotchyj Narod“

BOX 3658

VINNIPEG MAN. CANADA

**ОРГАНІЗУЙТЕСЬ! ЗБІЛЬШУЙТЕ СО-
ЦІЯЛІСТИЧНІ РЯДИ! ЗМІЦНЮЙТЕ
СОЦІЯЛІСТИЧНИЙ РУХ.**

Соціалістичний рух є організоване про-
світне і політичне стремління робітничої
кляси до визволення робітничої кляси з
неволі капіталістичної.

Соціалістична партія є **єдиною** полі-
тичною партією робітників.

Соціалістична партія тепер вже явля-
ється найсильнішою просвітною інститу-
цією для робітничої кляси по всіх сві-
ті. Соціалістична Партія ставить най-
вижчу, найбільшу мету, якої ще ніхто
і ніколи не ставив перед робітничою
клясою.

Соціалістична партія змагає до житя,
все до житя, до справжнього житя — до
справедливости для всіх людей.

Організуйтеся в ряди Української Фе-
дерації Соціалістичної Партії.

За інформаціями звертайтеся на адрес:

**Ukrainian Federation S. P.
2335 W. 11-TH STREET CLEVELAND, OHIO**

На складі „Робітника“ мож на набути такі книжки:

Календар "Новий Сьвіт" на рік 1917	ц. 30
Л. Мартов. Кляса проти кляси	5
Д. Бориско. Що таке соціалізм	5
Вказівки як вести і організ. відд. Соціялістичні	10
Робітнича Читанка	15
І. Г. — Золото і нужда в Америці	5
І. Г. — Гори трупів і море крови та сліз	5
Мей Вуд Саймонс. Жінка а соціяльне питанє ..	10
Е. Гуцайло. Конець Сьвіта	10
Д. Едельштат. Американський Робітник. (сценічна картина з робітничого жи- тя в трох відслонах)	10
П. Ляфарг. Біблія Капіталіста	10
Наш Прометей (Т. Г. Шевченко)	10
Червоний Кобзар (збірка робітничих пісень) .	10
Важне питанє	5
Демократична Республіка	10
Календар "Робітника" з р. 1916	30
Дорога до сьвідомости	10
М. Драгоманів. Віра і громадські справи	5

Замовленя разом з належностію (можна
стемпсами) посылайте на адресу:

„ROBITNYK”

2335 W. 11-th Street :-: Cleveland, Ohio

РОБІТНИКИ! ЧИТАЙТЕ ЩО ДНЯ ПЕР-
ШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІЯЛІСТИЧ-
НИЙ ДНЕВНИК

„Робітник”

Котрий завжди боронить Ваші інтереси.
Редагує дневник МИРОСЛАВ СІЧИНСЬ-
КИЙ при співучасті лучших публіци-
стичних сил.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

В Злучених Державах і Канаді.

На рік	\$4.00
На ½ року	\$2.25
На 3 місяці	\$1.50

В місті Клівленді.

На рік	\$6.50
На ½ року	\$3.75
На 3 місяці	\$2.50

Присилайте передплату зараз на адрес:

„Robitnyk”

2335 W. 11-th Street Cleveland, Ohio